

SLOVNÍK ZÁKLADNÍCH POJMŮ TÝKAJÍCÍCH SE EVROPSKÉ UNIE

Acquis communautaire (také acquis Společenství)

Acquis communautaire (neboli společné dědictví Společenství) je označení pro souhrn všech společných práv a závazků, které zavazují členské státy Evropské unie. Acquis zahrnuje vedle práva ES také obsah, principy a politické cíle zakladatelských smluv, všechny akty přijaté v rámci druhého a třetího pilíře EU, mezinárodní smlouvy, deklarace a rezoluce přijaté Unií. Jedná se o širší pojem než „právo ES“ (právo ES je jednou z podmnožin acquis).

Agenda 2000

Agenda 2000 je komplexní dokument (akční program) o rozšíření Evropské unie a reformě jejích společných politik po roce 1999, který přijala Evropská komise v červenci 1997. Zahrnuje detailní návrhy reforem dotýkající se několika hlavních oblastí: strukturální politiky (efektivnější financování, snížení počtu naplňovaných cílů), společné zemědělské politiky (snížení výdajů na tuto politiku ze společného rozpočtu), rozšíření a budoucího financování Evropské unie. V rámci Agendy byly předloženy také první posudky Evropské komise na jednotlivé země usilující o vstup do EU.

Amsterodamská smlouva

Amsterodamská smlouva pozměnila a doplnila Smlouvu o Evropské unii z roku 1992. Byla podepsána v červnu 1997 a vstoupila v platnost 1. května 1999. Na základě Amsterodamské smlouvy byla dále rozšířena kompetence ES, posílena pozice orgánů ES (rozšíření spolurozhodovacích pravomocí Evropského parlamentu; vymezení dalších oblastí, v nichž Rada EU hlasuje kvalifikovanou; posílení pravomocí předsedy Evropské komise), zakázána diskriminace, zvýšila se jednotnost, efektivita a průhlednost společné zahraniční a bezpečnostní politiky.

Asociační dohoda (také dohoda o přidružení)

Asociační dohoda je mezinárodní smlouvou mezi ES a třetími státy, která upravuje kromě obchodně politických otázek i hospodářskou spolupráci a další formy spolupráce. Mezi asociační dohody patří: dohody udržující zvláštní vztahy některých zemí ES ke třetím zemím (zámořské země a teritoria), dohody směřující k přistoupení nebo k vytvoření celní unie (např. Eurodohody) a Dohoda o evropském

hospodářském prostoru. Tzv. Evropské dohody (Eurodohody), které upravují vztahy se zeměmi střední a východní Evropy, jsou širší než dříve uzavírané dohody o přidružení. Obsahují i ustanovení o zahraniční politice, politické a kulturní spolupráci, o volném pohybu zboží a služeb, o hospodářské soutěži, o finanční a hospodářské spolupráci, atd.

Celní unie

Celní unie je jedním ze stupňů integračního procesu, který zahrnuje: zrušení všech cel a dalších překážek obchodu mezi členskými zeměmi, zavedení společného celního tarifu vůči nečlenským zemím a uplatňování společné obchodní politiky (rozhodování o otázkách obchodu přechází z pravomoci členských zemí na společný orgán celní unie). Vytvoření celní unie na území EHS bylo jedním ze základních cílů Smlouvy o Evropském hospodářském společenství, kterého bylo dosaženo v roce 1968. Dalším příkladem celní unie je celní unie mezi Českou a Slovenskou republikou vytvořená v roce 1993.

COREPER

Výbor stálých zástupců členských zemí při ES (z franc. Comité des représentants permanents - COREPER) je pomocným orgánem Rady Evropské unie. Připravuje zasedání Rady a vykonává činnosti, které na něj Rada přenesla. Členy Výboru jsou diplomaté a velvyslanci členských zemí, kteří hájí zájmy těchto zemí. COREPER má nezanedbatelný vliv na rozhodovací proces EU, protože řeší sporné body v dokumentech předkládaných ke schválení Radě EU a také určuje pořad jednání Rady.

Den Evropy

Jako Den Evropy byl určen 9. květen, kdy si Evropská unie připomíná prohlášení francouzského ministra zahraniční Roberta Schumana z roku 1950, v němž bylo navrženo vytvoření Evropského společenství uhlí a oceli. Tato Schumanova deklarace se stala impulsem k poválečné spolupráci evropských vlád a základem pro pozdější vznik Evropské unie. Robert Schuman spolu s Jeanem Monnetem jsou označováni za „otce“ Evropských společenství.

Euro

Euro je společnou měnou Evropské měnové unie (EMU). Od 1. ledna 1999 nahradilo euro národní měny členských zemí EMU a dosavadní Evropskou měnovou jednotku (ECU). Do konce roku 2001 existovalo euro pouze v bezhotovostní podobě, bankovky a mince v hotovostní

podobě byly vydány k 1. lednu 2002. Od 1. března 2002 je v zemích EMU v oběhu pouze euro.

Europol

Evropský policejní úřad (Europol – z angl. European Police Office) byl zřízen v roce 1998 jako společný policejní orgán členských zemí Evropské unie. Jeho hlavním cílem je prevence a boj proti vážným formám mezinárodního organizovaného zločinu, např. proti pašování drog, praní špinavých peněz, obchodu s lidmi apod. Europol sídlí v Haagu.

Eurostat

Statistický úřad Evropské unie (Eurostat), zpracovává analýzy a statistické přehledy, koordinuje a sjednocuje národní statistiky členských zemí EU do jednotného systému. Úřad byl založen v roce 1953 a dnes spadá pod Evropskou komisi. Sídlí v Lucemburku.

Evropská centrální banka (ECB)

Evropská centrální banka byla založena v červnu 1998, kdy nahradila Evropský měnový institut. ECB je hlavním prvkem Evropského systému centrálních bank (ESCB) sdružujícího centrální banky členských zemí EU. Evropská centrální banka má zodpovědnost za měnovou politiku Evropské měnové unie, spravuje oběživo, provádí devizové operace, drží a spravuje oficiální měnové rezervy zúčastněných členských států a podporuje plynulé fungování platebních systémů. Hlavními orgány ECB jsou Rada guvernérů a Výkonný výbor a Generální rada. Sídlo ECB je ve Frankfurtu nad Mohanem.

Evropská dohoda (také Eurodohoda)

Evropská dohoda je zvláštním druhem asociační dohody mezi Evropskou unií a některými zeměmi střední a východní Evropy. Jejím cílem je: vytvoření rámce pro politický dialog a rozvoj obchodu mezi EU a přidruženou zemí, pro finanční pomoc ze strany EU, postupnou integraci přidružené země do EU a podporu spolupráce v kulturních a dalších oblastech. Eurodohody automaticky nezakládají právo na členství v EU, ale jejich realizace je základním předpokladem pro případné pozdější členství. Tyto asociační dohody sjednalo Evropské společenství nejprve s Tureckem (1963), Maltou (1970) a Kypr (1972). V roce 1991 byly podepsány dohody s ČSFR, Maďarskem a Polskem, v roce 1993 s Rumunskem a Bulharskem, v roce 1995 s Estonskem, Litvou a Lotyšskem a v roce 1996 se Slovinskem. Evropská dohoda s nově vzniklou Českou republikou byla uzavřena v říjnu 1993, v platnost vstoupila 1. února 1995.

Evropská investiční banka (EIB)

Evropská investiční banka byla založena v roce 1958 jako nezisková organizace. Jejími členy jsou členské státy Evropské unie. Úkolem EIB je podpora cílů Evropské unie prostřednictvím dlouhodobých půjček a záruk na hospodářsky únosné investice. EIB financuje zejména projekty v oblasti průmyslu, infrastruktury, telekomunikací, energetiky a ochrany životního prostředí v méně rozvinutých regionech členských zemí EU a v asociovaných zemích. EIB spravuje a řídí Rada guvernérů, Správní rada a Výbor ředitelů; sídlo je v Lucemburku.

Evropská komise

Evropská komise je spolu s Evropským parlamentem a Radou Evropské unie hlavním aktérem rozhodovacího procesu v Evropské unii. Mezi její hlavní funkce patří: kontrola dodržování práva ES („strážce smluv“), navrhování právních norem, výkon komunitárních politik a správa finančních zdrojů EU, zastupování Unie v otázkách vnějších vztahů. Evropskou komisi tvoří komisaři se specifickým oborem působnosti (např. zemědělství, hospodářská soutěž, regionální politika, vnější vztahy, rozšíření EU apod.), které jmenují po vzájemné dohodě vlády členských zemí EU na pět let. Sídlo Komise je v Bruselu.

Evropská měnová jednotka (ECU)

Evropská měnová jednotka vznikla v roce 1979 jako zúčtovací jednotka, tvořená košem měn zemí ES. ECU neměla fyzickou podobu, používala se převážně při platebních transakcích mezi centrálními bankami Evropského měnového systému. 1. ledna 1999 byla ECU nahrazena eurem v poměru 1:1.

Evropská rada

Evropská rada představuje setkání hlav států nebo vlád členských zemí Evropské unie a předsedy Evropské komise. Tato instituce vznikla v roce 1974 a do institucionální struktury ES byla začleněna prostřednictvím Jednotného evropského aktu v roce 1986. Na základě Maastrichtské smlouvy byla zařazena mezi instituce EU. Evropská rada vymezuje obecné politické směry Unie a dává nezbytné podněty pro její rozvoj. Zabývá se rovněž naléhavými problémy, které se nepodařilo vyřešit na úrovni Rady ministrů. Zasedání Evropské rady se konají nejméně dvakrát ročně, zpravidla v zemi předsedající Radě EU. Pozor: Evropská rada bývá často zaměňována s Radou Evropy (samostatná mezinárodní organizace)

a Radou Evropské unie nebo Radou ministrů (hlavní rozhodovací orgán ES).

Evropská unie (EU)

Evropská unie byla založena Maastrichtskou smlouvou, která byla podepsána v únoru 1992 a vstoupila v platnost 1. listopadu 1993. EU s novými politikami a formami spolupráce zastřešuje Evropská společenství (ESUO, EHS a EURATOM). Členy EU (stav k 1.1.2007) jsou: Belgie, Německo, Francie, Itálie, Lucembursko, Nizozemsko, Velká Británie, Dánsko, Irsko, Španělsko, Portugalsko, Řecko, Rakousko, Finsko, Švédsko, Česká republika, Slovensko, Slovinsko, Polsko, Maďarsko, Litva, Lotyšsko, Estonsko, Kypr, Malta, Bulharsko a Rumunsko. Smlouva o EU představuje základ pro dokončení Hospodářské a měnové unie do roku 1999 a pro pokračování v politické integraci, především ve společné zahraniční a bezpečnostní politice a v policejní a justiční spolupráci v trestních záležitostech.

Evropská politická spolupráce (EPS)

Evropská politická spolupráce byla zavedena v roce 1970 ve formě pravidelných schůzek ministrů zahraničních věcí členských států Evropských společenství. Základním cílem EPS byla koordinace zahraniční politiky členských států ES, které přijímaly společné deklarace odrážející jejich společná stanoviska. Od roku 1993 byla nahrazena Společnou zahraniční a bezpečnostní politikou.

Evropské hospodářské společenství (EHS)

Evropské hospodářské společenství bylo založeno spolu s Evropským společenstvím pro atomovou energii tzv. Římskými smlouvami v roce 1957 (smlouvy vstoupily v platnost 1. ledna 1958). Zakládajícími členy byly: Německo, Francie, Itálie, Belgie, Nizozemsko, Lucembursko. Smlouva o založení EHS rozšířila proces evropské integrace na všechny ekonomické oblasti. EHS mělo za cíl vytvoření společného trhu, vybudování celní unie; měnové unie; zavedení společní obchodní, zemědělské, daňové, finanční a sociální politiky, atd.

Evropské sdružení volného obchodu (ESVO, EFTA)

Evropské sdružení volného obchodu bylo založeno na popud Velké Británie v roce 1960, jako protiváha Evropského hospodářského společenství. Cílem ESVO bylo vytvoření oblasti volného obchodu s průmyslovými výrobky. Sdružení postupně zahrnovalo tyto členské země: Dánsko, Finsko, Irsko, Island, Norsko, Lichtenštejnsko, Portugalsko, Rakousko, Švédsko, Švýcarsko a Velkou Británii.

Většina členských zemí ESVO později opustila a stala se členy Evropských společenství. V současnosti tato organizace sdružuje pouze Norsko, Švýcarsko, Island a Lichtenštejnsko. S výjimkou Švýcarska se členské země ESVO účastní Evropského hospodářského prostoru.

Evropské společenství pro atomovou energii (EURATOM)

Bylo založeno tzv. Římskými smlouvami v roce 1957 (smlouvy vstoupily v platnost 1. ledna 1958). Zakládajícími členy byly, stejně jako u Evropského hospodářského společenství: Německo, Francie, Itálie, Belgie, Nizozemsko, Lucembursko. EURATOM má za cíl podporovat mírové využívání jaderné energie a vytvořit společný trh v této oblasti. Členské země se zaměřily zejména na výměnu informací a koordinaci výzkumu v jaderné energetice.

Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO)

Smlouva o založení Evropského společenství uhlí a oceli byla podepsána pěti zakládajícími zeměmi (Francie, Německo, Itálie, Belgie, Nizozemsko a Lucembursko) v roce 1951 v Paříži (odtud „Pařížská smlouva“) a vstoupila v platnost v roce 1952. Cílem ESUO bylo vytvoření společného trhu uhlí a oceli (pro úzké zaměření bylo Společenství označováno „Montánní unií“). ESUO zaniklo v červenci 2002 (Smlouva uzavřena na 50 let) a některé jeho prvky byly převzaty ve stávajících politikách ES.

Evropský fond regionálního rozvoje

Evropský fond regionálního rozvoje byl vytvořen v roce 1975 za účelem snižování regionální nerovnováhy v ES. Finanční pomoc z tohoto fondu plyne regionům, které zaostávají v hospodářském a sociálním vývoji (pomoc při restrukturalizaci, podpora výrobních investic a investic do infrastruktury, pomoc malému a střednímu podnikání apod.). Fond je řazen mezi tzv. strukturální fondy EU.

Evropský hospodářský prostor (EHP)

Smlouva o Evropském hospodářském prostoru byla uzavřena v květnu 1992 mezi Evropskými společenstvími a zeměmi Evropského sdružení volného obchodu (kromě Švýcarska). Cílem EHP je vytvoření oblasti volného obchodu mezi oběma stranami, tzn. odstranění cel a ostatních překážek vzájemného obchodu. Členské země ESVO proto přejímají legislativu pro fungování jednotného vnitřního trhu EU.

Evropská společenství (ES)

Společný název pro Evropské hospodářské společenství (EHS), Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO) a Evropské společenství pro atomovou energii. (Euratom, ESAE). Evropské hospodářské společenství bylo od roku 1993 přejmenováno na Evropské společenství.

Evropský měnový systém (EMS)

Evropský měnový systém byl založen v roce 1979 s cílem dosáhnout měnové stability v Evropských společenství. Základem byl mechanismus pevných směnných kursů v rámci ES, Evropská měnová jednotka (ECU), úvěrový mechanismus pro pomoc slabším měnám a Evropský fond měnové spolupráce.

Evropský ombudsman

Úřad Evropského ombudsmana byl poprvé zakotven Smlouvě o Evropské unii z roku 1992. Evropský ombudsman je zmocněn přijímat od kteréhokoli občana Unie nebo od kterékoli fyzické či právnické osoby s bydlištěm nebo registrovaným sídlem v členském státu stížnosti, které se týkají chybného jednání orgánů Společenství (kromě Evropského soudního dvora a Soudu první instance).

Evropský parlament (EP)

Evropský parlament je shromážděním zástupců členských států Evropské unie. Má tři hlavní pravomoci: legislativní pravomoc (účastní se na rozhodování EU prostřednictvím procedury spolurozhodování, spolupráce, konzultace nebo souhlasu), kontrolní pravomoc (kontrola výkonné moci) a rozpočtovou pravomoc. Evropský parlament sídlí ve Štrasburku (generální sekretariát má sídlo v Lucemburku), jeho členy jsou poslanci volení v přímých volbách občany EU na období 5 let.

Evropský sociální fond

Evropský sociální fond byl založen v roce 1960 s cílem poskytovat finanční pomoc pro opatření ke snížení a boji s nezaměstnaností, k rozvoji lidských zdrojů a sociální integrace na trhu práce. Fond je řazen mezi tzv. strukturální fondy EU.

Evropský soudní dvůr (ESD)

Evropský soudní dvůr je nejvyšším soudním orgánem Evropských společenství. Je zodpovědný za výklad a plnění zakladatelských smluv a všech právních aktů ES. ESD je složen z 15 soudců a 8 generálních advokátů, kteří jsou jmenováni na základe dohody mezi členskými státy. Soudní dvůr sídlí v Lucemburku. Vedle Evropského soudního dvora existuje od roku 1989 Soud první instance,

zodpovědný např. za řešení žalob zaměstnanců institucí ES proti těmto institucím.

Evropský soudní dvůr pro lidská práva

Evropský soud pro lidská práva byl založen jako orgán Rady Evropy v roce 1960. Řeší případy porušování lidských práv ve členských státech Rady Evropy na základě Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950. Sídlo je ve Štrasburku.

Evropský účetní dvůr

Evropský účetní dvůr patří mezi kontrolní orgány Evropské unie. Přezkoumává příjmy a výdaje Evropské unie tak, aby byla zajištěna jejich správnost a legálnost, a zajišťuje správné finanční hospodaření EU a všech jejích institucí. Účetní dvůr sídlí v Lucemburku.

Evropský záruční a orientační zemědělský fond

Evropský záruční a orientační zemědělský fond byl založen v roce 1964, aby napomáhal společné zemědělské politice ES. První část fondu tvoří tzv. záruční část, která slouží k dotování intervenčních cen a příplatků u exportních cen.. Podpůrná část fondu slouží k financování strukturálních změn v zemědělství.

Finanční perspektiva

Finanční perspektiva určuje základní rámec výdajů Evropské unie na určité období (2000 – 2006; 2007-2013). Každoroční rozpočet EU je upravován s ohledem na aktuální vývoj cen a HNP Společenství. Rozpočet na návrh Evropské komise schvaluje Rada EU společně s Evropským parlamentem, který může rozpočet schválit nebo odmítnout jako celek.

Hospodářská a měnová unie (EMU)

Hospodářská a měnová unie je formou ekonomické integrace, kdy na území dvou či více států s volným pohybem zboží, služeb, kapitálu a pracovních sil je zavedena i společná měna. Měnová politika členských zemí unie je převedena na nadnárodní úroveň. Hospodářské a sociální politiky jsou koordinovány, rozvíjí se i společné hospodářské politiky. Hospodářská a měnová unie byla, jako jeden ze základních cílů Evropské unie, realizována ve třech etapách: 1990 – 1993 (odstranění překážek volného pohybu kapitálu mezi členskými zeměmi EU), 1994 – 1998 (koordinace měnových a hospodářských politik, plnění konvergenčních kritérií), 1999 – dosud (založení Evropské centrální banky, zavedení jednotné měny a společné měnové politiky). Členy Hospodářské a měnové unie, kteří přijaly společnou měnu euro, nejsou (stav z 1.1.2007)

Velká Británie, Dánsko, Švédsko, ČR, Slovensko, Polsko, Maďarsko, Estonsko, Litva, Lotyšsko, Kypr, Malta, Rumunsko, Bulharsko.

Hospodářský a sociální výbor

Hospodářský a sociální výbor patří mezi poradní orgány Evropské unie. Evropská komise a Rada EU musí Výbor konzultovat např. před přijetím právních aktů v oblasti dopravní politiky, zaměstnanosti, sociální politiky, vzdělání, zdravotnictví, ochrany spotřebitelů, transevropských sítí, atd. Hospodářský a sociální výbor je tvořen zástupci různých zájmových skupin hospodářského a sociálního života (zaměstnavatelů, zaměstnanců a dalších zájmových skupin). Sídlo je v Bruselu.

Jednomyslnost

Zásada jednomyslnosti se aplikuje ve stěžejních otázkách stanovených zakladatelskými smlouvami (např. v oblasti daní, volného pohybu pracovních sil nebo pravidel týkajících se práv a povinností zaměstnanců). Členské země EU musí při hlasování Radě Evropské unie dospět ke vzájemné shodě a návrh přijmout jednomyslně.

Jednotný evropský akt

Jednotný evropský akt byl podepsán v Lucemburku v únoru 1986, v platnost vstoupil 1. července 1987. Jedná se o první dokument revidující původní zakladatelské smlouvy Evropských společenství. Přispěl k realizaci projektu jednotného vnitřního trhu a k reformě institucí ES (např. rozšíření oblasti působnosti ES a posílení role Evropského parlamentu v legislativním procesu ES prostřednictvím tzv. procedury spolupráce). Na základě Jednotného evropského aktu byly do Smlouvy o EHS začleněny další kapitoly o hospodářské a sociální soudržnosti, těsnější spolupráci ve výzkumu a vědeckotechnickém rozvoji a životním prostředí).

Kodaňská kritéria

Kodaňská kritéria byla vymezena na zasedání Evropské rady v Kodani v roce 1993 pro všechny země střední a východní Evropy žádající o vstup do Evropské unie. Patří sem kritérium politické (stabilní instituce garantující demokracii, právní stát, ochrana lidských práv a respektování menšin) a ekonomické (fungující tržní hospodářství a schopnost vyrovnat se s konkurenčními silami působícími na jednotném trhu ES) a schopnost převzít závazky vyplývající z členství v ES (tzv. *acquis communautaire*).

Kohezní fond (také Fond soudržnosti)

Kohezní fond vznikl na základě Maastrichtské smlouvy v roce 1993. Fond finančně podporuje investiční projekty v oblasti ochrany životního prostředí a dopravní infrastruktury společného zájmu v členských zemích s HDP na obyvatele nižším než 90 % průměru EU (původně pouze Španělsko, Portugalsko, Řecko a Irsko). Hlavním cílem Fondu soudržnosti je pomoc členským zemím EU při přípravě na vstup do Hospodářské a měnové unie.

Konvent o budoucnosti EU

Konvent o budoucnosti Evropské unie zasedal od února 2002 do poloviny roku 2003 s cílem posoudit klíčové otázky budoucího vývoje EU, zejména institucionální uspořádání po rozšíření v roce 2004. Hlavním úkolem se stala příprava návrhu Ústavy EU. V konventu zasedali zástupci institucí EU, členských zemí i zemí kandidujících na vstup do EU v roce 2004.

Konvergenční kritéria (také Maastrichtská kritéria)

Konvergenční kritéria musí splňovat členské země Evropské unie, které přistupují k Hospodářské a měnové unii. Podle Smlouvy o EU z roku 1992 byla stanovena následovně: 1. míra inflace nemá přesahovat o více než 1,5 % průměr inflace tří zemí s nejstabilnějšími cenami (s nejnižší inflací); 2. státní dluh nesmí překročit 60 % HDP; 3. deficit veřejných financí nižší než 3 % HDP; 4. udržení kurzu měny v rámci rozpětí platného v mechanismu směnných kurzů Evropského měnového systému po dobu nejméně dvou let před vstupem do EMU; 5. dlouhodobé úrokové sazby nesmí přesáhnout o více než 2 % průměr tří zemí s nejnižšími úrokovými měrami. Konvergenční kritéria nutí členské země k opatrné fiskální a monetární politice.

Kvalifikovaná většina

Kvalifikovaná většina je počet hlasů potřebných pro přijetí rozhodnutí v Radě Evropské unie, a to v případech stanovených zakladatelskými smlouvami (např. v zemědělství, dopravě, v oblasti vnitřního trhu). Hlasy jednotlivých členských zemí jsou váženy dle politického měřítka a velikosti jejich populace. Na základě úprav z Nice kvalifikovaná většina představuje nejméně 73 % hlasů, polovinu členských zemí a 62 % obyvatel EU.

Lucemburský kompromis

Prostřednictvím tzv. Lucemburského kompromisu z ledna 1966 bylo na naléhání Francie zavedeno jednomyslné hlasování v Radě ministrů při rozhodování o záležitostech dotýkajících se důležitých

národních zájmů členských zemí ES. Členské státy mají v takových případech právo veta.

Maastrichtská smlouva

Maastrichtská smlouva byla podepsána v únoru 1992 a v platnost vstoupila 1. listopadu 1993. Smlouva zahrnuje dva dokumenty: Smlouvu o Evropské unii a Smlouvu o založení Evropského společenství. Smlouva o založení Evropského společenství rozšiřuje původní Smlouvu o založení Evropského hospodářského společenství z roku 1957 (EHS se touto smlouvou přejmenovalo na Evropské společenství) o nové sféry činnosti ES, plán na vytvoření hospodářské a měnové unie a změny v rozhodovacích procesech ES. Smlouva o Evropské unii zakládá Evropskou unii. Její fungování je postaveno na třech pilířích, které tvoří Evropská společenství, Společná zahraniční a bezpečnostní politika a Policejní a justiční spolupráce v trestních věcech.

Mezvládní konference

Mezvládní konference členských států ES jsou svolávány Evropskou radou nebo Radou Evropské unie k nalezení společného řešení klíčových otázek integračního procesu. Vlády členských zemí se zde scházejí při vyjednávání o reformě zakladatelských smluv. V rámci mezvládních konferencí byl přijat např. Jednotný evropský akt, Maastrichtská smlouva, Amsterodamská smlouva nebo Agenda 2000.

Občanství Evropské unie

Občanství Evropské unie bylo zavedeno Smlouvou o Evropské unii z roku 1992. Státní příslušníci členských zemí EU mají právo na svobodu pohybu a pobytu se kdekoli v Unii, aktivní a pasivní volební právo v místě bydliště při komunálních volbách a volbách do Evropského parlamentu, diplomatickou ochranu při pobytu ve třetím státě, petiční právo u Evropského parlamentu a právo na slyšení u Evropského ombudsmana. Občanství EU doplňuje státní příslušnost.

Oblast (také zóna) volného obchodu

Oblast volného obchodu je formou ekonomické spolupráce, nejjednodušší stupeň ekonomické integrace. Znamená liberalizaci vzájemného obchodu zbožím a službami mezi členskými státy, tj. odstranění cel a netarifních překážek obchodu. Členské země si ponechávají vlastní obchodní politiku vůči třetím zemím. Příkladem oblasti volného obchodu je Evropské sdružení volného obchodu (ESVO) nebo Středoevropská dohoda o volném obchodu (CEFTA).

Pakt o stabilitě a růstu

Pakt o stabilitě a růstu byl uzavřen v roce 1997 (v platnosti od 1. ledna 1999) s cílem dosáhnout trvalé orientace členských zemí Hospodářské a měnové unie na stabilitu finanční politiky – zejména dodržování konvergenčního kritéria určujícího maximální hranici deficitu veřejných financí ve výši 3 % HDP. Nadměrný deficit je dle tohoto dokumentu tolerován pouze v případě hospodářského poklesu, jinak nastupují ze strany EU sankce.

Pilíře Evropské unie

Maastrichtská smlouva o Evropské unii z roku 1992 vytvořila strukturu založenou na třech hlavních oblastech působnosti Unie, na tzv. pilířích. První pilíř, nazvaný Evropská společenství, zahrnuje ekonomickou oblast a slučuje tři dosavadní Evropská společenství: EHS, ESUO a EURATOM. Druhý pilíř tvoří Společná zahraniční a bezpečnostní politika a třetí pilíř Policejní a justiční spolupráce v trestních věcech (před úpravou v Amsterodamské smlouvě se používalo pro tento pilíř označení Justice a vnitřní věci).

Policejní a justiční spolupráce v trestních věcech

Policejní a justiční spolupráce v trestních věcech je základem třetího pilíře Evropské unie, který zavedla Smlouva o EU. Unie v rámci tohoto pilíře usiluje o vytvoření prostoru svobody, bezpečnosti a práva. Zaměřuje se na boj proti kriminalitě, obchodu s lidmi, drogami a zbraněmi, korupci atd. Třetí pilíř má mezivládní charakter a nejdůležitějším orgánem je zde Rada EU. Kromě spolupráce celních a justičních orgánů členských zemí EU jsou významné aktivity agentur Europol a Eurojust a postupná harmonizace trestního práva.

Prameny práva Evropských společenství

Mezi prameny práva ES patří primární a sekundární právo, mezinárodní smlouvy ES, nepsané prameny práva a dohody mezi členskými státy. Primární právo zahrnuje zakladatelské smlouvy a jejich pozměňovací akty (smlouvy o založení ESUO, EURATOM a EHS, Jednotný evropský akt, Maastrichtská smlouva, Amsterodamská smlouva, Smlouva z Nice). Mezi sekundární právní akty, tzn. právní akty institucí ES, patří nařízení, směrnice, rozhodnutí, doporučení a stanoviska orgánů ES. Mezinárodní smlouvy ES upravují hospodářské, sociální a politické vztahy ES se třetími zeměmi. Řadí se sem asociační dohody, dohody o spolupráci a obchodní dohody. Nepsané prameny práva zahrnují obecné právní zásady a obyčejové právo. Dohody mezi členskými zeměmi upravují

otázky, které mají úzkou spojitost s činností ES, ale orgány ES pro ně nemají dostatečné kompetence.

Princip subsidiarity

Princip subsidiarity je jedním ze základních principů Maastrichtské smlouvy o Evropském společenství: „V oblastech, které nespadají do jeho výlučné kompetence, bude Společenství aktivní jen tehdy, když cíle opatření na úrovni členských zemí nebudou dostatečné, ale budou lépe dosažitelné na úrovni Společenství, jak z hlediska rozsahu tak z hlediska účinnosti.“

Program PHARE

Program PHARE (z franc. Pologne-Hongrie-Assistance á la reconstruction des économies) byl zahájen v roce 1989 na podporu demokratizačních procesů a reforem v Polsku a Maďarsku. Před tzv. východním rozšířením z roku 2004 byl hlavní formou finanční a technické pomoci Evropských společenství zemím střední a východní Evropy v přípravě na jejich vstup do Evropské unie.

Rada Evropské unie

Rada Evropské unie je hlavní rozhodovací a zákonodárný orgán Evropské unie (nezaměňovat s Radou Evropy nebo s Evropskou radou!). Tvoří ji ministři členských zemí EU, kteří společně přijímají právní akty ES, koordinují politiky jednotlivých členských států a řeší rozdíly v názorech mezi nimi. Předsednictví v Radě EU rotuje mezi členskými státy. Rada sídlí v Bruselu.

Rada Evropy

Rada Evropy byla založena 5. května 1949 jako mezinárodní organizace zaměřující se na podporu demokratických struktur a ochranu sociálních a lidských práv a svobod, na podporu spolupráce v kultuře, zdravotnictví apod. Členy jsou všechny evropské země a většina zemí bývalého Sovětského svazu. Mezi důležité instituce Rady Evropy patří Evropský soud pro lidská práva. Rada Evropy není institucí Evropské unie.

Rozhodovací procedury

Při schvalování legislativy ES se používají procedury konzultace, spolupráce, spolurozhodování, udílení souhlasu. Procedura konzultace spočívá v tom, že Rada EU si vyžádá stanovisko Evropského parlamentu (EP) předtím, než schválí legislativní návrh Evropské komise (používá se např. při změnách cen zemědělských potravin). Procedura spolupráce povoluje dvě čtení návrhu Komise v EP, a tím umožňuje Parlamentu iniciovat pozměňovací návrhy (např.

v sociální oblasti, vzdělávání, rozvojové spolupráce). Na základě procedury spolurozhodování probíhají tři čtení návrhu Komise v EP. Pokud Parlament se na návrhu s Radou EU neshodne, právní akt nemůže být přijat (např. v oblasti vnitřního trhu, školství, při ochraně spotřebitelů). Procedura souhlasu vyžaduje souhlas Parlamentu s přijímaným právním aktem (např. při uzavírání asociačních dohod, dohod o přístupu nových členských zemí nebo důležitých mezinárodních dohod).

Rozšíření

Evropská společenství byla po svém založení několikrát rozšířena, tzn. přijala nové členské státy. V tzv. první vlně rozšíření v roce 1973 vstoupily do ES Velká Británie, Irsko a Dánsko; ve druhé vlně v roce 1981 Řecko a ve třetí vlně v roce 1986 Portugalsko a Španělsko. Čtvrté rozšíření proběhlo v roce 1995, kdy do EU vstoupily Finsko, Rakousko a Švédsko. Při dosud největším rozšíření v roce 2004 do Evropské unie vstoupilo deset zemí: Kypr, Malta, Litva, Lotyšsko, Estonsko, Česká republika, Maďarsko, Polsko, Slovensko a Slovinsko. V roce 2007 pak vstoupilo Bulharsko a Rumunsko.

Římské smlouvy

Jako Římské smlouvy se označují Smlouva o založení Evropského hospodářského společenství (EHS) a Smlouva o založení Evropského sdružení uhlí a oceli (ESUO). Francie, Itálie, Německo, Nizozemsko, Lucembursko a Belgie tyto smlouvy podepsaly v Římě v březnu 1957.

Sekundární prameny práva ES

Sekundárními prameny práva ES jsou právní normy přijímané Radou Evropské unie spolu s Evropským parlamentem na návrh Evropské komise. Patří sem nařízení, směrnice, rozhodnutí, doporučení a stanoviska. Směrnice jsou závazné pro členské státy EU z hlediska cíle, tzn. zavazují členské státy vypracovat k nim příslušné předpisy. Rozhodnutí o formě a způsobu dosažení daného cíle je ponecháno členským zemím. Oproti tomu nařízení jsou bezprostředně platná jako zákon v každé členské zemi EU, rozhodnutí jsou bezprostředně platná v konkrétních případech (jsou adresována členským státům, podnikům nebo jednotlivým osobám) a doporučení a stanoviska jsou nezávazná.

Schengenská smlouva

V Schengenské smlouvě z června 1985 (původně ji podepsalo pět členských zemí ES: Francie, Německo, Belgie, Nizozemsko a

Lucembursko) se její signatáři zavázali k postupnému odstranění kontrol na společných hranicích a zavedení svobody pohybu pro všechny občany členských států. Smlouva vstoupila v platnost až v březnu 1995. Schengenský systém dnes zahrnuje tzv. staré členské země EU kromě Irska a Velké Británie, a navíc i také Norsko a Island. Nové členské země, které přistoupily v letech 2004 a 2007 musí na své začlenění čekat do doby, než splní hlavní požadavek – tj. zabezpečení vnější hranice a fungování informačního systému.

Slučovací smlouva

Na základě tzv. Slučovací smlouvy došlo ke sloučení výkonných orgánů tří Evropských společenství (ESUO, EHS, EURATOMu). Dosud existovaly samostatné výkonné orgány, tzn. Rada a Komise, pro všechna tři společenství. Evropský parlament (dříve Parlamentní shromáždění) a Soudní dvůr fungovaly jako společnými institucemi ES již od roku 1957. Smlouva byla podepsána v dubnu 1965 (nabyla účinnosti 1. července 1967).

Smlouva z Nice

Smlouva z Nice byla uzavřena v prosinci 2000, v platnost vstoupila 1. února 2003. Zahrnuje významné institucionální reformy Evropské unie tak, aby po rozšíření byla EU schopna efektivněji přijímat rozhodnutí a jednat (např. změny počtu členů Evropského parlamentu a Evropské komise, úprava rozhodování kvalifikovanou většinou). Smlouva patří mezi dokumenty pozměňující zakladatelské smlouvy.

Soud první instance

Soud první instance byl zřízen v roce 1989, aby odlehčil Evropskému soudnímu dvoru. Rozhoduje zejména o žalobách fyzických a právnických osob na neplatnost, nečinnost a náhradu škod proti Společenstvím, o sporech vznikajících v rámci pravidel hospodářské soutěže a o právních sporech mezi Společenstvími a jejich zaměstnanci. Soud první instance sídlí v Lucemburku.

Společná zahraniční a bezpečnostní politika (SZBP)

Společná zahraniční a bezpečnostní politika byla zřízena Smlouvou o Evropské unii z roku 1992. Navazuje na aktivity v rámci tzv. Evropské politické spolupráce, které byly doplněny i společnými aktivitami v oblasti zahraniční politiky. Společná zahraniční a bezpečnostní politika tvoří druhý pilíř Evropské unie, v jehož rámci jsou používány specifické právní akty (společná akce a společný postoj). O použití těchto aktů musí jednomyslně rozhodnout Rada Evropské unie ve složení ministrů zahraničí členských zemí.

Strategická rozhodnutí přijímají hlavy členských zemí na zasedáních Evropské rady. Radě EU pomáhá v koordinaci SZBP Vysoký představitel pro SZBP, který Unii může zastupovat také navenek.

Společný rozpočet

Společný rozpočet Evropské unie je hlavním nástrojem k financování integračních aktivit v rámci EU. Rozhodující část výdajů společného rozpočtu EU je určena na financování společné zemědělské politiky. Druhou největší výdajovou položkou jsou výdaje na regionální a strukturální politiku. Následují výdaje na vnitřní politiky EU, vnější vztahy a administrativu. Ke zdrojům společného rozpočtu EU patří: celní výnosy, zemědělské vyrovnávací dávky, část daně z přidané hodnoty vytvořené v členských zemích a tzv. čtvrtý zdroj (příspěvek členských zemí určený jako podíl na jejich hrubém národním produktu).

Symbyly Evropské unie

Evropská unie má vlastní vlajku, hymnu a slaví Den Evropy. Evropská vlajka, zavedená v roce 1986, má dvanáct zlatých hvězd na modrém poli. Počet hvězd neodpovídá počtu členských států Evropské unie, tzn. s nově přistupujícími členy se vlajka nemění. Základ oficiální Evropské hymny tvoří od roku 1986 hudba z poslední věty Beethovenovy Deváté symfonie, známá jako Óda na radost.

Transevropské síť

Transevropské síť začala Evropské unie budovat po přijetí Maastrichtské smlouvy z roku 1992. Jedná se o projekt na vytvoření infrastruktury přesahující hranice členských zemí v oblasti dopravní, v telekomunikacích, energetice a životním prostředí. Tento projekt má napomoci plnému využití předností jednotného vnitřního trhu na území EU.

Vnitřní trh Evropské unie

Vnitřní trh Evropské unie je prostor bez vnitřních hranic, který umožňuje na území všech členských států volný pohyb zboží, služeb, kapitálu a osob (tzv. čtyři základní ekonomické svobody).

Výbor regionů

Výbor regionů je poradním orgánem Evropské unie, který byl zřízen Smlouvou o EU v roce 1993. Vyjadřuje se k otázkám spojeným s místními a regionálními zájmy (např. vzdělání, kultura, zdraví) – Rada EU nebo Evropská komise Výbor musí ve stanovených případech konzultovat před přijetím projednávaného právního aktu.

